

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

*PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

July 2018, Vol:4, Issue:2 Temmuz 2018, Cilt:4, Sayı:2
e-ISSN: 2149-8385 ISSN: 2528-9950
Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Kitap Tanıtımı: Bernard Lewis Buntzie Ellis Churchill, Tarih Notları: Bir Orta Doğu Tarihçisinin Notları, Çeviren: Çağdaş Sümer, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2014.

Seyhan DOBRA

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Doktora Öğrencisi,

seyhandbra@hotmail.com

<https://doi.org/10.25272/j.2149-8385.2018.4.2.05>

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 11 Mayıs 2018
Düzeltilme Geliş: 05 Temmuz 2018
Kabul: 19 Temmuz 2018

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 11 May 2018
Received in revised form: 05 July 2018
Accepted: 19 July 2018

© 2018 PESA Tüm hakları saklıdır

© 2018 PESA All rights reserved

“Hıfz el varak ilâ kıyâmet”

-Uzunca ömre aktörlük etmiş bir şarkiyatçının portresi

Geçmişten bugüne özellikle Ortadoğu'ya yönelik çalışmalarıyla bilinen ilim adamı Bernard Lewis'i bizler ülkemize bakan yönüyle *Modern Türkiye'nin Doğuşu* adlı eseriyle öncelikli tanımaktayız. İslâm Tarihi ve İslâm-Batı ilişkisi alanında uzman konumda olan yazar, asıl konumuz olan *Tarih Notları* adlı eserde okuyucuya uzun ömrünün âdeta bir panoramasını sunmuştur. Bu ekseninde, eserin giriş kısmından itibaren kendi hikâyesini on üç konu başlığı altında dillendirmiş ve eklerdeki görsel materyal ile de somutlaştırmıştır. Bu bölümlerde okuyucu; özel şahsiyetinden, akademik hayatına, siyasi misyonundan, en insancıl yönüne kadar betimlenmiş bir Bernard Lewis kimliği ile karşılaşmaktadır.

1916 yılında Londra'da başlayan serüvenin kırılma noktası, yazarın tarih ile olan münâsebeti olmuştur. Genç yaşlarından itibaren kitap okumanın paha biçilmez zevkine varmış bir kişi olarak hayatını, araştırmaya ve bilime vakfetmiştir. Bu anlamda pek çok çalışmaya da ruh kazandırmıştır. Konumuz olan eserin tamamında zihnimize nokta atışı yapılan asıl konu; tarihçilik ve tarih yazımının tasviri olmuştur. *Kendi zamanlarında vukû bulan olaylara iştirak eden kişiyi gerçek tarihçi* olarak kabul eden Lewis; *Tarihçi, her namuslu bilim adamı gibi bir hakikat avcısıdır* anlayışı ile tarihin karanlığında insanlık macerasının peşinden koşmuştur. Henüz öğrencilik yıllarında yoğun ilgi duyduğu Ortadoğu'ya seyahatler gerçekleştirmiş ve bu seyahatler onun sonraki çalışmaları kapsamında aydınlatıcı olmuştur.

İngiltere’de Arap Tarihi çalışıp kaleme alan ilk tarihçi olarak bilinen Lewis; henüz otuz üç yaşında profesör payesi almıştır. Akademik gezileriyle dikkat çeken yazar, Ortadoğu’da sayısız temasta bulunmuş ve bu vesilelerle de mühim şahsiyetlerle tanışma imkânı elde etmiştir.

Pakistan’dan Mısır’a, Afganistan’dan İstanbul’a kadar gezdiği birçok yerden aktardığı izlenimleri ile geniş bir coğrafyaya sesini duyurabilmiştir. Tarih çalışmalarını Ortaçağ İslâm’ı ile başlatmış Osmanlı araştırmaları ve Türkiye Cumhuriyeti alanı ile sürdürmüştür. 1940’lı yıllarda İstanbul’a düşen yolu ona merak duyduğu Osmanlı arşivlerinin kapılarını aralamıştır. *Tarihsel gerçekler için yalnızca tek doğru cevabın bulunduğunu geriye kalanların ise yanlış olduğunu varsaymanın bir hata olduğunu* belirten Lewis, 1960’larda ırk ve kölelik kavramlarına ilgi duymaya başlamıştır. Konuyla ilgili çalışmalar yapan müellif, İslâm dünyasında olduğu gibi batı toplumlarında da ırksal tutumların derinden etkilendiği köle sorununa eğilmiştir. Tarihin esas amaçlarından birisinin geçmişi, bugünü meşrulaştırmak için kullanmak olduğunu belirterek kendisine belgeler, söylentiler, kütüphaneler ve kitaplar ile hemhâl olmuş bir dünya kurmuştur. Ona göre tarih, sadece geçmişten ibâret olmadığı gibi bazı tarihçiler de sadece tarihçi değildir. İlâveten tarihsel eğitimin de yalnızca geçmişle ilgili olgusal bilgi parçalarını öğrencilere vermek olmadığını bilakis onlara tarihsel bilgiye ulaşma yetkinliğini kazandırmak olduğunu da üzerinde durmuştur. Yazar; tarihin, siyasi ve askeri silsilesinin içine zamanla sosyo-kültürel, iktisadi ve psikolojik boyutların eklenmesi ve yeni kuşakların taze tecrübelerinin dâhiliyeti ile zenginleştiğini belirtmiştir. Tarih yazmak ve yeniden yazmak... Eserde; tarih yazımında üslûbun hatırı sayılır yerine dikkat çeken yazar; özellikle düşünmenin sürecin önemli bir parçası olduğunu da altını çizmiştir. Akabinde; süreç dâhilinde berraklık, kesinlik ve zarafetin öneminden bahsetmiştir. Tarih’in değerine cân-ı gönülden inanmış, diğer yandan tarihsel bilginin kusurlarını da fark ederek değerinin asıl buradan kaynaklandığını da ilâve etmiştir. Yazar tarihsel bilgiyi eser muhtevasında eksik, parçalı, tutarsız, çoğunlukla çelişkili ve boşluklarla dolu olarak tanımlamıştır. Bernard Lewis’e göre tarih çalışılarak; evrende insanlık vaziyetine, nelerin yapılıp nelerin yapılamayacağına ve nereye gidildiğine yönelik bir kavrayış geliştirebilmek mümkündür. Ayrıca, sadece tarih kitapları okumakla ve buradan hareketle tarih öğreten hocaların bu alanda itibar göremeyeceğini belirtmiştir. Tarihçinin ele aldığı gerçekliği muhayyel yarımlar olarak algılamış, sadakat ve ön yargıların bu sürece yansıtılmaması gereğine inanmıştır. Bu açıklamaya; *“elbette ki tarihçi de bir âdemoğlu olarak insani duygulardan âzâde değildir; ancak tarihi sapmalara yol açacak derecede fikri kalıplara sahip olmaması gerekir”* şeklinde devam etmiştir. Büyük Ortadoğu tarihçisi olarak tartışmasız otorite konumuna yerleştirilmek istenen yazarın ideolojik kodları, yetiştiği sosyal ve dini çevrenin iç içe konumlandığını eserde açıkça görebilmekteyiz. Kültürel kibir ve tarihçiyi baştan çıkarabilecek bir unsur olarak propagandacılığa karşı çıkan Bernard Lewis; bir tarihçiden her şeyden önce âdil olmasını beklemektedir. Bilim çevresinde olmanın geçim yolu olarak görülmesine karşı çıkarak ilme adanmışlığı ön planda tutmuştur. Geniş halk kitlelerine ve bilim çevrelerine ulaştırdığı düşüncelerinin sonuna kadar arkasında olan yazara, özellikle *Ermeni Meselesine* yaklaşımı hususunda dört kez dava açılmıştır. O ise mahkemelerin tarihsel bir olayı çözmek adına uygun yer olmadığını belirterek konuya yönelik düşüncelerinden vazgeçmemiştir.

Şarkiyatçılar geçmişte kaldılar onların yerini Ortadoğu kökenli araştırmacılar aldılar diyen yazar çalışmada batılı toplumların Ortadoğu algısı ve yanlış tasvirlerine karşı durmuştur. Batı medeniyetini masumlaştırma, topyekûn Batı’yı, emperyalizmi, Doğu yani İslâm karşısında haklı gösterme çabalarının tarih konularını seçerken nasıl kendini gösterdiğine de değinmiştir. Bernard Lewis bu eserinde çeşitli meselelere dair vermiş olduğu bilgilerle zihinlerin uyanmasına aracı olmuştur. Entelektüel bir bakışla tarihin çıkmazlarında yürüyen yazar; kitapta anlaşıldığı üzere meslek hayatında yakaladığı renkliliği özel hayatında da kısmi aralıklarla sürdürmüştür. Bu mânâda eser de belki de en

göze çarpan ayrıntı seksenli yaşlarında kapısını yeniden çalan âşıkâne duygular müteakibinde her solukta aldığı huzur ve hayata bağlanış olmuştur.

Nihâyetinde; yirmi dokuz dile çevrilen otuz iki kitap, on beş dile olan hâkimiyet, yeni mekân, kültür, insan keşifleri, tatmin edici bir kariyer ve kalbi duygular ile harmanlanmış doludizgin yaşam öyküsü ile Bernard Lewis; "Tarih Notları " adlı çalışmasıyla, yaşanmışlıkları rehberliğinde özellikle yeni nesil tarihçi adaylarına, tarih yazımı ve gerçek bir tarihçi olabilmek adına aydınlatıcı bilgiler ulaştırmıştır.